

javnosti, svima onima koji pokazuju zanimanje za stariju hrvatsku književnost i kajkavski književni jezik, ali i za hrvatske kulturne sadržaje uopće, odnosno svima onima koji se zanimaju za hrvatski jezik i njegovu povijest te svim ljubiteljima kajkavske riječi, čemu svakako pridonose tekstovi u čitanci.

Autori i urednici zaslužuju sve pohvale za svoj trud, marljiva istraživanja, propitivanja, sveobuhvatne analize, spoznaje do kojih su došli, ali prije svega zbog ljubavi prema poslu kojim se bave jer bez te ljubavi knjiga ne bi bila takva kakva jest.

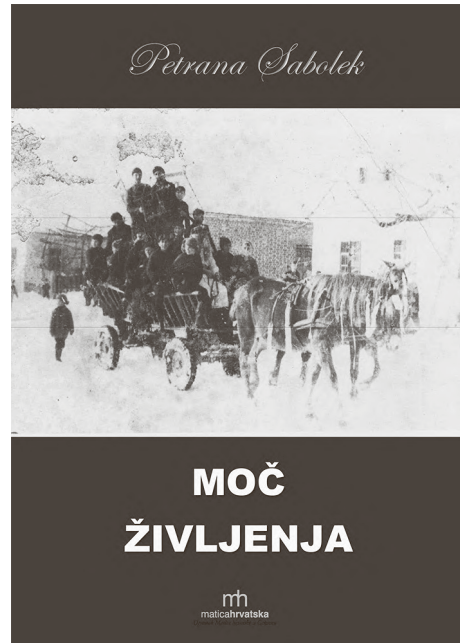
Marijana Horvat

U POVODU ROMANSIRANIH PRIPOVIJESTI MOĆ ŽIVLJENJA PETRANE SABOLEK

(Knjižnica Ogranka Matice hrvatske u Čakovcu, knj. 119; fotografije -
Vilko Šercer, 2024.)

Nobelovac Josif Brodski za jezik je rekao: *stariji je od svakog državnog uređenja, stoga će jezik uvijek nadživjeti historiju.* Formulirao nam je Иосиф Александрович Бродский iskustvo što ga imamo kad se upuštamo iščitavati "Moć življenja" Petrane Sabolek. Latimo se te romanisane pripovijesti i – „brodskijevski“ rečeno, neovisno o aktualnom žigu vremena - u razgovoru smo s pretečama, u jeziku smo s nama samima prethodnima. Naoko disperziranu teksturu romana (autorica navodi "... stanovitu tipološku neodređenost, nije autobiografija, nije klasični povijesni prikaz, nije priča radi priče...") kontrolirano, smisleno i linearno na okupu drži *dijalekt međimurskog donjokraljevečkog idioma*, koji do ove knjige nije imao stilsko-formalnu refleksiju u zahtjevnijoj inačici proznoga žanra (susretalo ga se kod nekih spisatelja, pa i u prethodnim knjigama - "Scvrto življenje", "Kipeci bogečki" - Petrane Sabolek, u kraćim pjesničkim te iskaznim oblicima). Literarno-izvedbeni, konceptualni, značenjski okvir ove knjige jest jezik, predstavljen u obliku sinteze. A sinteza je vida i uvida. Prošlost i sadašnjost života koji se u toj jezičnoj sintezi (raz)otkrivaju i sabiru nisu samo ključarice značenja i razloga ove knjige, autoričine poetikalnosti, nego zapravo bez zadržke uputa mehanizmu čitanja. Jer u čitanju je čovjek aktivan, um stvara mentalne slike, razina imaginacije je najviše kongestije. Posebno kad čitanje ide knjigom (ne monitorom ili Kindleom), tim listavim predmetom autentične težine koji forsira na taktilno involviranje micanjem stranica – konstruirajući i mentalnu reprezentaciju

teksta jednako kao što se čini za fizički prostor. I nije čudno da *branje* (čitanje) i *bračanje* (okretanje) imaju blisku međimursku donjokraljevečku dijalektalnu jezičnu derivaciju. Čitanje tim jezikom i jest okretanje prošlom (*nepozabljnim zgodovinami*), razasutom kronološkom/povijesnom materijalu ponuđenom umjetničkom oku, srcu, emociji da i makar zadnju sporadič-

Petrana Sabolek, „Moć življenja“ – naslovnica

nost saberu i ožive do fizičkog prostora (Donji Kraljevec). *Brača* se Petrana Sabolek sjećanjima sortirajući ljepotu i *beteg, branjem* po ishodištu puteno reanimira otkucaje, puls u minulo – i gradi života aposteriorno daje vitalnost i smisao, Moć, upravo, Moć.

Objektivizacijski misaoni luk ovodobne defanzivnosti poetske/prozne konzumacije literature *dijalekta međimurskog donjokraljevečkog idioma* reternira nas kontrafakturama ispostavljenima čak i jednom od najvećih književnih dometa u europskom stvaralaštvu. Podsjetimo na razmatranje posebne dijalektike “Balada Petrice Kerempuha” Viktora Žmegača, i to s obzirom na (uslijed jezika) prijam u javnosti. Viktor Žmegač je eksplicirao složenost, napose jezično-stilsku opsežnost tog neprijepornog umjetničkog vrhunca jer u isti mah vrlina je izvor obuzdavanja. Naime - kaže Žmegač – „nažalost, koliko je još (pre)ostalo onih koji imaju prisan odnos prema jeziku, koji ujedno ispunjavaju sve uvjete potrebne za primjerenu konkretizaciju teksta, pripadajući tipu idealnog, posve adekvatnog čitaoca...” S druge strane, ne bi li baš to trebao biti razlogom donošenja *Zakona o hrvatskom jeziku* koji je parlamentarno izglasan 26. siječnja 2024.

Rukopis Petrane Sabolek “Moć življenja”, rekli bismo, suočava identičnu recepcijsku uzbibanost kao i Krležine “Balade” zbog kajkavske magistralne jezične pronicljivosti. Pogled uprt u “ambar”/temelj vrijedan je i poučan sektor golemog mozaika jednog naroda koji logikom progresa očekivano mora mijenjati svoj izgled, ali ne na uštrb svojih *stella polaris* okomica kulturnog te identitetskog kozmosa. Što ova knjiga Petrane Sabolek svakako baštini. S tolikim prijemčivim potencijalom da “Moć življenja” inklinira matrici obrazovnog kurikulumu. *Zakon o hrvatskom jeziku* navodi da je posebnost hrvatskog jezika njegova trodioba na tri ravnopravna narječja – čakavsko, kajkavsko i štokavsko, od kojih je štokavsko odabrano kao obrazac za standard (pojednostavljeno: za sterilna *de iure* ophođenja). I to je njegov najvažniji dio, njegova suština. Dapače, možebitno isključivanje dijalekta iz redovne nastave potpuno je promašena generička metoda očuvanja i razvoja hrvatskoga jezika, što Vjekoslava Jurdana, izvanredna profesorica s Fakulteta za odgojne i obrazovne zna-

nosti Sveučilišta ‘Jurja Dobrile’ u Puli, izravno ističe: “... dijalekti ni na koji način ne ugrožavaju standard, prestanak njihove primjene i uporabe u vrtićima i školama mogao bi nanijeti veliku štetu. Dokazano je, to su pokazala svjetska istraživanja, da bilingvalnost kod djece, bilo da se radi o drugom jeziku ili narječju, ne potire jedan jezik na račun drugog i nije točno da govorenje dijalekta ‘iskvaruje’ standardni jezik te se radi o tezi koja svoje presijske korijene vuče iz ex republičkih asocijacija. Dijalekt je izuzetno bitan u dječjem razvoju, jer je dijete zavičajno biće i izuzetno mu je bitna pripadnost prostoru na kojem živi, narječje kojim se služi, djetetu se oduzimanjem mogućnosti govora na narječju oduzima zavičajnost i djetinjstvo...” Eksponirana je ovo raspra (institucionalnost/zakonik/konvencija standarda à *côté de* životnost/zdravorazumnost/ležernost narječja) koja se neprestano uopćeno i paušalno nudi dalekosežno regresivnim rezultatima (hijerarhijska discipliniranost) i korisno je dati prednost upadljivo relevantnoj principijelnosti koja obuhvatno anulira puku regionalnu “podvarijantnost” (interpretativna minorizacija) kajkavskog. Kako bi rekla Petrana Sabolek u “Moći življenja”: “*Nezastavljiva réč o mojemu rođenom seli, Donjemu Kràljevcu, njegovim ljudima i njihovom življenju, z predstavljenom pesmom ‘Korenje’, v časi je potegla za sobom i fnoge druge pesme ke so za kràtko vrème spisale dvě knjige pesmi, ‘Scvrto življenje’ i ‘Kipeci bogečki’. Naslovi govori ka je réč o življenju ko se scvrlo, stalilo se, steklo (‘Scvrto življenje’) i stajlo za sobom samo kipece, slike, bogečke radi toga kaj jih ga več né (‘Kipeci bogečki’)...*”, iliti, nitko nema pravo na toliku tenziju pravopisnih/jezičnih perspektiva koja bi prerezala jednu životnu nit.

Miroslav Krleža je na istom tragu u svojoj *Uvodnoj riječi* za časopis Kolo iz 1966. godine: “Kada se danas (kao što se uobičajilo) govori o ilirskom eksperimentu patetično, mislim da ne bi trebalo zaboraviti književnost kajkavsko-čakavskog kruga... da su intelektualno-moralni, idejni i jezični elementi od Flacija, Vramca, Pergošića, Škrinjarića, Zrinskih, Frankopana, Jurja Križanića, Milovca, Baltazara Krčelića, Jambrešića, Belostenca, Habledića, Zagrepca, Mikloušića, Brezovačkog, Kristijanovića i mnogih drugih, po svojim književnim i umjetničkim

preokupacijama, svjedočanstvima, koja prate sva evropska glavna strujanja od Reformacije i Protureformacije do Voltairea, da su ova pera po jasnoći izraza, po dotjeranosti kurijalnog, pravnog i pučkopoetskog stila nesumnjivi dokaz kako je čista narodna riječ krila u sebi sve otvorene mogućnosti bogatog književnog razvoja, to mislim, ne treba poricati.”

Uvjerljivo, *kajkavska estetska doktrina* po jasnoći izraza, po dotjeranosti kurijalnog, pravnog i pučkopoetskog stila nesumnjivi je dokaz kako je čista narodna riječ krila u sebi sve otvorene mogućnosti bogatog književnog kreiranja, to mislim - i nakon “Moći življenja” Petrane Sabolek bespogovorno - ne treba poricati. Jer s ovom knjigom kajkavski jezik nam je u svoj svojoj lingvističkoj gracilnosti. Ne kao statična beživotna okamenjena spomenička baština, nego zamamni, zanosni, koketno treperavi list na vjetru vremena. A list je taj najznačajniji organ fotosinteze svih biljnih vrsta. Odnosno, simbolički, list je taj koji od sunca upija svjetlost/život da bi stablo (obitelj, korpus, nacija) moglo se održati *drvom znanja*, rasti tako, razvijati i unaprijediti plodove, naraštaje. No i krhak je list u plesu visoko slobodan na vjetrometini eksternalnih simfonija, kad delikatno frivolan nije omeđen ograndom vrta ‘po aktu i kodeksu’, zato ni totalitarno skraćen, dogmatično usviljen, steriliziran i standardiziran, eunuhiziran kajdankama stegovnih pravila i zakona. Međutim tako i treba doživljavati kajkavski jezik, bravurozno i neuobičajeno kretanje riječi minucioznom koreografijom kroz gestu rečenice da ona ima svoju muzičku dimenziju. Već sama činjenica da kajkavski univerzum može izaći iz svoje etimologije i konvencionalnog korištenja te nadskočiti očekivani komunikacijski poredak stvara u njemu i s njim osobiti izbor glazbenosti ali i filozofske enigmatičnosti (točno tako, kajkavski je unikat po tome da ga je *plezír* slušati i ‘podstrek’ grafološki-deskriptivno ekspertizom secirati). Shodno tome, kvalitetu samog kajkavskog jezika i njegovo korištenje prezentira korespondentno *in promptu* prelamanje iz tužaljke u buntovničku budnicu (u totalu “Balade Petrice Kerempuha”). To jest, supostojanje mnogih ritmova koji se odvijaju istovremeno i jedan drugoga volumiziraju i podcrtavaju. I tu iznimno rijetku kvalitetu ima

baš kajkavski jezik: pogonski agregat dvostruke pasije, dvostruke ekstatičnosti što duboko gipko rezoniraju povrh i pored. I po svemu sudeći samo se s takvim semantičkim dinamičkim odnosima ova knjiga i mogla napisati.

Govoreći o autoričinom pristupu, ustvrdimo da “Moć življenja” predstavlja delikatesni književni fenomen. Ne samo što je realiziran elokventno kompilatorski na stanovitom jeziku - koji kao faktor općedruštvene i mainstream književne komunikacije više ne obitava, barem ne na oficijelnim razinama - nego i u žanrovskom pa tako i tematsko-motivskom smislu knjiga je nefiktivna. Nije dizajnirana sintetički negdje u nečijoj glavi za pisačim strojem/tipkovnicom, obrnuto, iz arene je života. Petrana Sabolek umjesto spekulativnih meditacija spušta se na blatnu zemaljsku međimursku koru i opservatorski akcentira: “... težak život domaćeg čovjeka, međimurskog težaka s početka dvadesetog stoljeća što ga autorica upoznaje kao šestogodišnja djevojčica za posjeta donjo-kraljevečkim baki i djedu, neizbježan je za kompariranje s gradskim životom dalekog Beograda iz kojeg je dolazila...” Iz toga proizlazi metodologija i aparatura stvaranja ovog romana. Dakle autorica je morala voditi računa o intencijama opisanog polaznog očišta. Znači, Petrana Sabolek je plasirala ne samo poetsku/proznu kajkavsku funkciju kao primarni atribut umjetnosti riječi, nego je u kanon utkala, između ostalog, i komparativno proučavanje konflikta ruralne i urbane praktikologije. Ovime je anulirala apriorističku minorizaciju koja prati svako (pa i danas) publicirano kajkavsko djelo (često je to sladunjava poezija o dražesti ladanja, blagdanski paradni proštenjarski folklor, farsične šarene razglednice o idili kleti i kupice, pejorativni stihoklepački pastiši, redundantan infantilizam zavičajne deminutivnosti). Onu ustanovljenu autsajdersku stratifikaciju da dijalektalni tekstovi koji su u nekim povijesnim momentima, u neko doba, prihvaćeni kao književni, u drugom vremenu ili *politikus*-okolnostima svrstaju se hladno u književnu beživotnost koju nikakvo jezično tumačenje ili savršeno razumijevanje neće rekuperirati budući da se sadržaj opire smisleno i značajno ostvariti u sveukupnosti aktualnog čitaočeva životnog iskustva. Ukratko, za razliku, “Moć življenja”

ima estetsku društvenu mutaciju. Egzemplarno, neprolaznu narav knjige demonstrira već popis s naslovima poglavlja. Sadržajno-kompozicijski, strukturalno-stilski, žanrovsko-klasifikacijski, štoviše, književno-teoretskom razrađenošću i zrelošću revelira i rasvjetljava puni metodološki okvir uvodni komad “*Donji Kràljevec – slika kà opstàja*”. Određena je idejnoaspektualna shema djela koja nije nostalgičnog i sentimentalnog patosa, pasatističkih melodramatičnih primjesa, ma!, *à-contre* sensa je, avangardnog orijentira: *opstat će se*. A za survivalizam, sugerira Petrana Sabolek, treba bodriti zemljaški kroatizam, dija- lekt, nestandardni jezik kao artistskičko sredstvo i, ako hoćete, arsenal. Zato su karakteristično tematološke startne rečenice “Moći življenja”: “*Očem reći kaj me je v tém časima navék loviv već povedani stràh kaj ne bi za navék ostàli tu, negdi, na tém potu, pod tém nepreglednim me- đimurskim nebom i okolnim poljima, tratami i gājima, prestrtima na širokoma kak je i sàmo nebo. Za mene, v Beogradu, dē sam živela z ma- mom, tatijom i bratom, nebo je biv samo on mali falaček ober moje glàve.*” Nije li u tih tek neko- liko rečenica tendenciozno tiskan najcjelovitiji dokument opreke posibiliteta ekstaze slobode i sužajnske komformističke stegnutosti. Nije li u tih nekoliko rečenica objelodanjena cjelovita kvintesencija bitka 21. stoljeća, a ne nekakvo očitovanje prevladanog ruralnog vriska, prazne historijske lakrdije zaraslih međimurskih bregova i poljana. Smjelo i temperamentno djevojčica je (pripovjesni parnjak *à clef*) Petrana Sabolek u razdjelnici hibernirane betonske/pleksiglas alijenacije i prostrane libertinske biotičke kra- jobrazne autohtonosti. Poput *enfant* donjokra- ljevečke inačice francuskog historičara Julesa Micheleta koji pred savršeno identičnom diho- tomijom zapisuje (“*Le Peuple*”/“*Narod*”, 1848.): “Kad sam idući naprijed u svojoj *Povijesti* došao do suvremenih pitanja, pa kad sam svratio okom na knjige, u kojima su se raspravljala, priznajem da sam se začudio, kad sam našao sve u protu- slovlju sa svojim uspomenama. Tad sam zatvorio knjige, pa sam pošao među narod, koliko sam samo mogao, došao sam u dubinu mnoštva, slušao njegovu buku, bilježio glasove... Ja sam pitao ljude, slušao njih same o njihovom udesu,

sabirao s njihovih usta ono što nema svagda ni u najsajnijih pisaca: riječi zdravog smisla... Koliko sam tako sabrao nove pouke, koje nema ni u jednoj knjizi, to je teško vjerovati. Poslije razgo- vora s genijalnim ljudima i najspecijalnijim uče- njacima – razgovor je s narodom najpoučniji... Idi u selo i govori sa seljacima.” I ta djevojčica Petrana Sabolek kroz poglavlja knjige “Moć živ- ljenja” nastavlja “*Le Peuple*” razgovor. Ona je tu da poosobljeno intimizira introspekcijski odnos s vremenom osluškujući fragmente zbilje koji se javljaju energentima iskustva i sjećanja – za ovu priliku mobilizirani vrstom kajkavske proze, os dolična da se oko nje rasporede uspomene.

Emotivna aparatura potrebna za gradbu ovako čvrstog i gusto isprepletenog teksta adap- tacijskom potkom za čitalačko pripetavanje situira hitro glavnu junakinju (autorica) poglavljem “*Zvoni, cirkva, cintar*” u arielnu amble- matiku vjere, religiozne kredence. “*Naša cirkva je bila prva ku sam vidla tak zbliza i ostàla mi je nepozàbljiva. Z tri svode, jednàko obslikane z svetim slikami i z tri oltàre, okinčene z kipima sveci, a na sakomu, na kak snég bélé m počipka- nim pokrovu, stàle so vazez vek friškim béli m lji- ljanima. Cirkva je mèla i šekeštriju i predikàlnicu, a radi čudaj kipi i sliki Jezoša na križu i svete Marije čovek je né znava k šteromu kipu ali sliki bi se prejdi brnuv.*” Premda još nekoliko poglavlja titularno opšiva analogna sakramentalna po- budnost (“*Jezoš stvâr*”, “*Fačuk z sakramentom*”, “*Raskriljena krila nečastivoga*”), ovdje memo- arska mitologizacija upućuje na ljepotu kojom osobna sjećanja mogu uistinu zablistati dozrije- vanjem umne religioznosti bez filistarskog utva- ranja. Jer to je i sama nazornost knjige. Odlazak od izvora obmana je, gdje god da idemo, na put vodimo sebe. Različite sredine, atmosfere, kon- teksti, kulture, uređenja, društva... figuriraju nas i kondicioniraju u mjeri u kojoj na to konvenci- onalnom servilnošću pristajemo. Korito, pogo- tovo duhovni i moralni gabariti njegovih prote- ga, kao i rijeka s pripadajućim potocima, osvje- štavaju kriterije ishodišta i ušća, početka i kraja, polaska i dolaska. Svoje kormilo i kompas za životnu plovidbu tako je Petrana Sabolek marki- rala. U rasponu moralizatorska, kontemplativna, duhovna, euharistijska, otajstvena segmentnost

daje častan okvir s kojim je kumulirana sva virtuoznost literarizacije vremena: od težačkih peripetija, preko lokalnih anegdota, do živahnih opisa ljudskih odnosa..., gdje valorizacijski pronalazimo najviše pripovjedačke supstance. Priče "Pokopič, ezermješter Tomek", "Krampusi, skopane joči, gládne duše i Mràki", "Hižička kume Ève K." kolorirane su naglašenom notom autoričine sugestivnosti i evidentno je prisutna aspiracija djelovati na čitatelja. Uviđamo tu praksu i separatom "Prokleta tombola", kad lutrija života tobože posve otvori zasun sreće, mada na kratko i uvjetovano (intrigantno u tom odjeljku autorica dijaloški koristi polemički/debatni psihološki vid standarda i donjokraljevečkog kajkavskog). Primjerice, razmotrimo storijsku "Duša hiže". "Né jim je išlo v glàvu kaj več ne bo veljke hiže z drvenim podom šteroga so žene saku sobotu ribale z ribačom kefom ka se je kak cekin zlativ; kaj več ne bo onih steni, z dvà obloke kre šterih so stàle postelje ali špampeti, ormàri, škrinje i lajce, a posred hiže veljki stol z najmenje šest stolci i rišpetom na šteromu so, da ga se na večer razvleklo, spàla deca; kaj več ne bo palnice, v šteri so se čuvali mrkva, jabuke, grah i kalamper, držàle se kace z kisèlim zeljem i repom, kak i lagvi z vinom; niti nàžji, z škrinjama z pšenicom i streljenom kuruzom, obešenim falatima suhoga mesa, lodricama z svinjskom màščom i z sličnim stvàrima, kak niti dvora po šteromu so se deca nagànjala od prvoga koračaja. Je, tak je moralo biti, i makar so se te stvàri bile preseljene i nikaj je né ostàlo zgubljeno, duša jim bo sema za navék ostala med tema več golim sténama ke so sam čakale ka radniki dojdeju kcoj i poderejo jih. I kak so se radniki bolje hapljuvali podirati jih, tak so ovi bolje hodili okoli gledeč kaj je od hiže išče ostàlo."

Petrana Sabolek svim svojim kajkavskim figurama nikada ne gubi čitatelja iz vida pokazujući mu da sva obilježja njezinoga stila ne djeluju kao ekscentrični izdvojeni izražajni fenomen nego kao nešto temi primjereno, s temom sraslo, s temom prirodno usuglašeno (nikada tu dirljivost i afektaciju opis standardom ne bi polučio). A to je zapravo i najbolji pokazatelj kako je kajkavski lako i prirodno ovladao iskazanim zgodama u "Moči življenja". On nije samo epohu pokrio i upriličio svojim autohtonim

nastupom, sklonostima i mogućnostima, on je epohi dao!, percepcijski joj razvio i najmanju ilustracijsku emocionalnu točku – čime "Duša je hiže" i dalje s nama, ostaje i nama spiritualno kućište. Pripovijest "Posestrene pajdašice" perfektno je odmjerena ali i nabita strastvenošću te nijansirano profiliranim likovima i upečatljivo ocrtanim intimnim porivima pojedinaca zaslužuje ekstenziju u zasebnu knjigu (usto, ova pripovijest afirmira koliko je Petrani Sabolek dob naratorice pogodna kao sublimat mirakula i zagonetke postojanja: "... a ja se prejdi vremena pobràla spàt. Govorilo se kaj deca najbolje ràsteju v snu pak sam si mislila ka mortik več črez tu nač zràstem za onuljko kuljko je treba...").

Naravno, eksploatacijski, viktimizacijski facet života zemljoradničkog kmetstva vrijedne zapažacke sposobnosti duboko urasta u stranice "Moči življenja". Dakako, usporednicom, Petrana Sabolek ironizira buržujski temperament, pseudourbane finese arhitektonske panorame u odlomku "Gradski štih": "Mislim kaj sam né povedala ka je Kràljevec mev i malo gradskoga štih. Tri veljke zgrade z dvà ali tri kate, več se ne zmislím, v kema je stanuvav deficitaren kader: doktor, apotekàr, vučitelji, veterinàr, milicajci, graničari i slično. Bez njih selo ne bi moglo, a dobiti jih se je moglo samo ako jim se dà stàn dé bodo živeli. Mortik se samo ako veléčasnoga né moralo brigati, on je navék živev na farofu." Ipak, ozbiljnošću literarnog digniteta naspram trabantstva malograđanskih kadrovika (kao da rustikalnost ne zna stoljećima oprijeti se svakom hendikepu i riziku pa treba tutorska blaziranost gizdosti bijele kute, bijelih rukavica i fiškalska lihvarska slatkorječivost uz represijsku uniformiranost da život traje), nije tim skretničarima u šablonu i administraciju autorica dala odviše vlastite lirske i metričke erudicije. Tek toliko da se i za te izvanliterarne tipove čuje, kad se za kodne binaride nema što puno imaginacijski kongenijalizirati. Naprotiv, krika, žuljevi i škrgut zubi socijalni su i etički individualitet hrvatskog sela te izgledno mučenička putanja povijesne spirale samo će težakovanjem tragičnih dilema združiti survivalističku svijest. Imaju ti ljudi okus trpkocće i žuhkoće seljačkog svagdana, no kuražni su to čimbenici koji žive s prirodom, koji se ravnaju

po mijenama prirode, zaokupljeni idiosinkrazijama šuma, polja, vjetera, sunca, žege, kiše, sparine, zime, mraza i leda – i taj oćut za prirodu bez bajkovitog vodvilja sprema ih za neočekivano. Čitamo u *“Raskriljena krila nečastivoga”*: *“Na vulici je već bilo ljudi ki so z vedricami z vodom béžali k jognju gasit. Zaletávali so se z raspuščenom mārhom, pajcekima i mladinom, kà je bežeč od jognja né znàla na šteru bi stràn. Mārha je prestrašeno mukala, pajceki skečali, mladina pivkala i kokodàkala... ‘Kaj se dogodilo, kum Miška?’ zapitala sam da sam se našla pod zvonikom. No, kum Miška so samo jàko zvonili i odgovàrjali mi nepovezano. ‘Kaj ne vidiš? Ljudi bežijo tam negdi pod vrte gasit jognja! Jeni bodo polevali škeđnja, drugi zida od štale, kaj se ne bi i to vužgalo... Si na red vun puščaju mārhu i mladinu kaj ju mekneju od jognja... Več ve bi se i vatrogasci morali zbrati, nikaj bez njih, a po sreči navek dojdu... Došli bodo i z drugih sela, ako bo treba...’ Istina je. Zàto v takvi priliki si moraju skočiti skupa i saki pomoči kuljko more...”* Pogledom iznutra, inspirativna ekspresija solidarnosti taman na čovječan način bez tarifne pragmatičnosti, odaslana altruističkim staležom bauerskog pijunstva kojemu bure vremena zavazdan nosile (uz klasno bespravlje, špekulantsku eksploataciju, ne neku apstraktnu nego onu sirovu, brahijalnu sječu i pljenidbu do degeneracije ljudskosti) opažamo kroz *“Moč življenja”*, nemilostivo svaku zlehudu paradigmu bespoštednog demoliranja spokoja i smiraja. Osobnim, tada još dječjim balastom, protagonistice, pantljikom dobrohotnosti i egzistencijalističkog motrišta, apelira se ovom literarnom vinjetom plebejuška galvanizacijska složnost i prisebnost. Što je prkosom, revoltom i ponosom utiskivalo svjedočansko pero u ruke Kozarcu, Kovačiću, Gjalskom, Krleži..., sada (još važnije nego onomad jer hrvatsko selo nam je - poradi kolopleta globalističkih perfidija na koje nam kaptolske, gornjogradske, vlastelinske društvene lučonoše miopično nasjele - zbilja demografskim ugibom pred finalnim kobnim kiksom) i Sabolek. Stoga stava sam da spisateljskom *“jogenj”* anamnezom Petrana Sabolek postulira esencijalističko sljeme *“Moči življenja”*. Kad i biblijsko-kataklizmičkim piljem, eventualijama koje se stoljećima hrvatskim selom rađaju

svakog jutra ispočetka, po jedna za svaki prst na tijelu – a opetovano narod, jezik, nadalje je tu: *Moč življenja*. Dovidjeka se u verigama ekvilibrira na rubu ugasnulosti (pa i jezične), ali nikada se nije i ne smije u rezigniranoj inerciji apelom za opstojnost biti u prevagi ekstinkcije. Što je sveprotežna konstanta knjige. Doista, neophodna i privlačna je danas rustikalnost nepotrošive senzualne vitalnosti koja održava životvornima sva bitna ljudska očitovanja, koja je nabijena energijom produktivnog ruralnog pesimizma, ingridijent transparentno ukošten sa svakim atakom u svijetu i vremenu. Po tankočutnosti za ljepotu i bol, sposobnosti da se iskreno čudi, zanosi ali i strepi, mogla bi možda konačno stvoriti i drugačiji svijet. Dok izoštreanom slikom života još je materinski kaj dionik muzikalne ljepote pod krošnjama kestena, dok je još u neoskvrnutom osjećaju prirode i prostora, dok u šarenilu boja, mirisa i plodova naivno je neposredan i slobodan osobnim svojstvima birati artikulaciju s beskrajne palete svojih doživljaja prema vlastitom pokoljenju i sklonostima.

Tragizmom i glorijom, neposrednošću kazivanja, razigranim no i dokumentarno pedantnim zapažajima, pa i kartičnim opsegom materijala, *“Moč življenja”* nameće se jednim od najboljih ostvarenja cjelokupne hrvatske - temom i jezikom - (neo)rustične književnosti. Snažno je umjetničko svjedočanstvo trajne vrijednosti. Knjiga koja svim literarnim komplimentima pribraja i vizualno-fotografsku proporciju ambijentalno zaokružujući naraciju. U funkcionalnoj su gradaciji te dvije pozicije; fotografija je klimaks s kojim se vrijednosti poruke pojačavaju i u općem efektu mudro informacijski upotpunjuju. Koliko je spisateljsko majstorstvo Petrane Sabolek validno, nepobitno i konkluzivno, ovjerava abecedno sistematiziran *rječnik donjokraljevečkog govora* na kraju knjige. Ovako ostvareno i dovršeno izdanje mora i treba, prije svega, krasiti obrazovne klupe, jer ako smo naveli riječi Vjekoslave Jurđane (izvanredna profesorica s Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta ‘Jurja Dobrile’ u Puli) u *setupu* ovog osvrta, repetirajmo ih uzvišeno u dovršetku elaboracije: *Dijalekt je izuzetno bitan u dječjem razvoju, jer je dijete zavičajno biće i izuzetno*

mu je bitna pripadnost prostoru na kojem živi, narječje kojim se služi, djetetu se oduzimanjem mogućnosti govora na narječju oduzima zavičajnost i djetinjstvo!

I da je ova knjiga Petrane Sabolek puno više od "zapisa" jamče s kraja reminiscencije (uz fotografiju kuće) na mesijanski lik Donjega Kraljevca – Rudolfa Steinera, na njegovo djelo: "... konkretno opažanje duha i duhovnog u ma-

teriji te opažanje djelovanja nematerijalnih sila na fizički svijet, kao i uspostavljanje određenih zakonitosti koje se potom mogu i praktično primijeniti...", cementirajući obzor 'moći življenja' u čovjeka koji nije marioneta, već je nadgeneričko, spiritualno biće smisleno kao utjelovljenje ideje.

Robertino Bartolec

NAGRADA ZVONKO MILKOVIĆ ZA 2025. GODINU - EMILIJU KOVAČ

Na ovogodišnji natječaj, sedmi po redu, koji su raspisali Ogranak Matice hrvatske u Varaždinu te Gradska knjižnica i čitaonica Metel Ožegović Varaždin, za najbolju izvornu knjigu pjesama hrvatskog autora ili autorice s izrazito intimističkom i/ili zavičajnom tematikom, a koja se nagrađuje Nagradom *Zvonko Milković*, pristigle su trideset i tri knjige poezije vrlo raznolikog spektra tematskog, izričajnog, strukturno-formalnog, jezičnog (standardnog i dijalektalnog). Pristiglu produkciju prosudilo je povjerenstvo u sastavu Zvonko Kovač (predsjednik), Mladen Kopjar i Tomislav Ribić (članovi). Za finalni dio natječaja povjerenstvo je odabralo pet knjiga:

1. Lana Derkač, *Azil za nebeska tijela*, V.B.Z., 2025.
2. Emilija Kovač, *kao huia kao voda kao stablo*, Ogranak Matice hrvatske u Čakovcu, 2025.
3. Marija Lamot, *Vrata koja ne znam otvoriti*, Mala zvona, 2025.
4. Evelina Rudan, *Polje, slama, žudnja*, Fraktura, 2025.
5. Snježana Tramburovski, *Tajne uklesanih imena*, Studio Moderna d.o.o., Zagreb, 2025.

Finalni dio Tomislav Ribić, član povjerenstva, pjesnik koji je *Milkovićem* odlikovan 2022., ocijenio je ovim riječima: „Ovogodišnje finalistice predstavljaju pet različitih književnih svjetova, a povezuje ih osebnost izraza i svjetovi koje grade. Svaka je pjesnikinja različita, ali je svoja i jedinstvena. U finalu se našlo pet knjiga, pet različitih svjetova, pet velikih, već nagrađivanih

književnica koje uzgajaju u svom vrtu riječi. Riječ je teško uzgojiti. Rečenicu je teško prekopati. A sve one su vrsne vrtlarice riječi.”

Komentirajući kriterije koje je slijedilo povjerenstvo, Ribić je prilikom dodjele nagrade rekao: „Osobno, uvijek smatram da je književnost umjetnost, a poezija posebno umjetnost koja treba istraživati, tražiti nove prostore izričaja i krčiti nove putove.

U svakoj od knjiga nalazimo posebnosti i u svima – od lirskih pjesama *Marije Lamot*, intimističke lirike *Lane Derkač*, modernizma i ludizma *Eveline Rudan*, besmrtnih poema izvan prostora i vremena izvađenih iz vremen-ske kapsule *Snježane Tramburovske*, istraživanja vremena i prostora u pjesmama postojanosti, života i opstanka *Emilije Kovač* – pronalazimo ono bitno: svjedočenje – svoje smo, različite od drugih, istražujemo, idemo dalje, same smo na tom putu, tinjamo. Pjesnici su nesigurna bića: ponekad, drugačiji od drugih, samozatajno pišu i čekaju stoljeće da budu otkriveni, baš zato jer su plivali/plivale uzvodno, daleko od razuzdane gomile, od prosječnosti.”

Prosudbeno povjerenstvo najboljom knjigom pjesama proglasilo je zbirku *kao huia kao voda kao stablo* autorice, književnice *Emilije Kovač*.

Obrazloženje nagrade:

„Emilija Kovač se u nagrađenoj zbirci konceptualno odriče lirskog meandriranja, odnosno uspjeloga baratanja slobodnim stihom, određenim ritmom i jezicima, u korist narativne reče-